

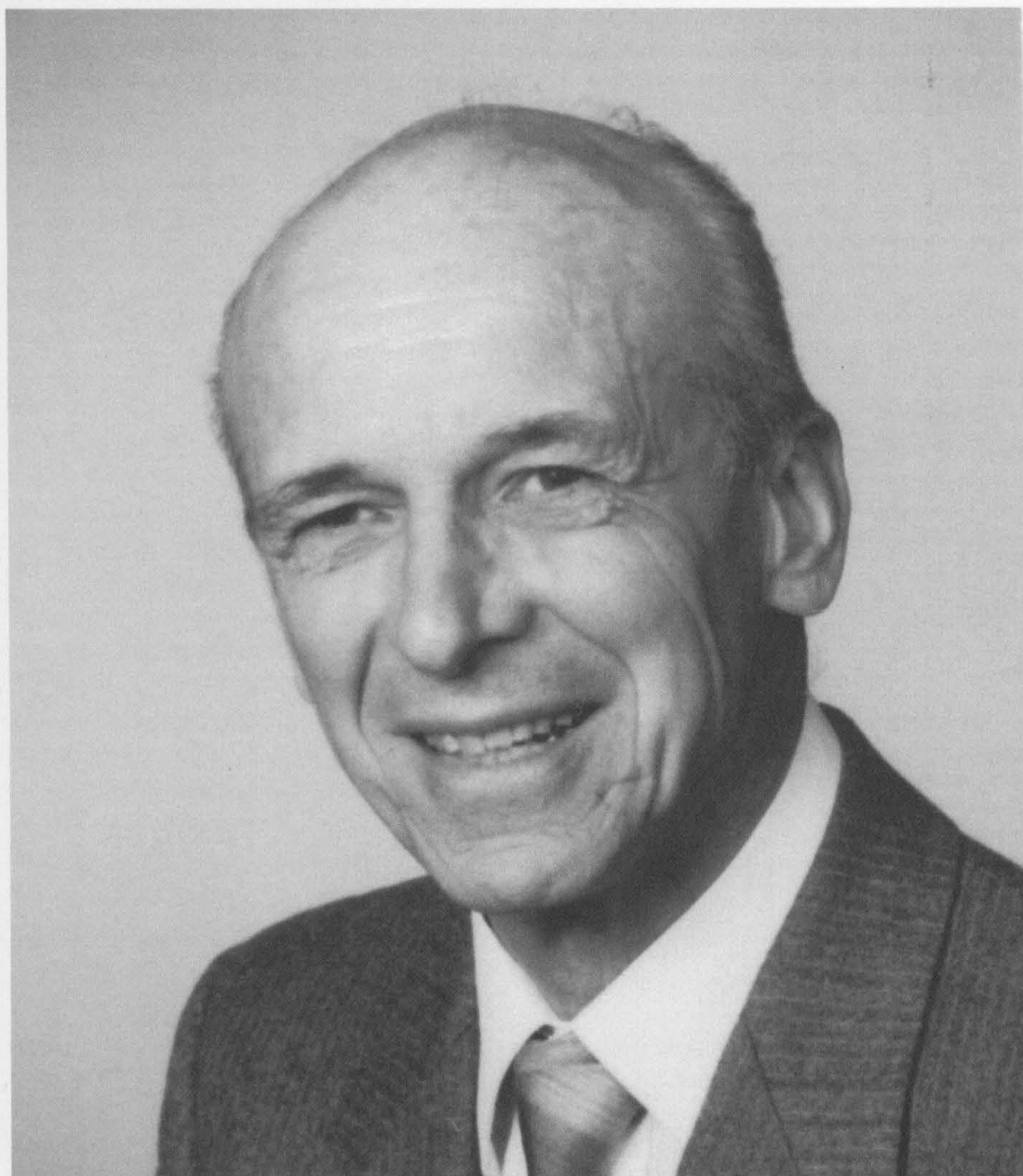
Citation:

A.R. Bloembergen, Levensbericht A.R. Tunc, in:
Levensberichten en herdenkingen, 2001, Amsterdam, pp. 67-74

Herdenking door A.R. Bloembergen

André Tunc

3 mei 1917 – 10 september 1999

André Tunc

André Tunc werd op 3 mei 1917 te Meaux (Frankrijk) geboren. Hij behaalde in 1937 zijn 'licence en droit' aan de Parijse faculteit der rechtsgeleerdheid. In 1941 volgde het 'doctorat' met een 'thèse', getiteld *Le contrat de garde*. Het lijkt een simpel contract, het contract van bewaargeving, maar belangrijke noties, die Tunc later zouden bezighouden, komen hier al aan de orde, zoals de verhouding van contractuele en buiten-contractuele aansprakelijkheid, overmacht en de 'bon père de famille'. In 1943 verkreeg hij zijn 'Agrégation des Facultés de Droit', die hem toegang verschafte tot het professoraat. Van 1937 tot 1944 doorliep hij zijn stage in de advocatuur als 'avocat stagiaire à la Cour d'appel de Paris'. Reeds in 1943 volgde zijn benoeming tot hoogleraar in Grenoble, waar hij tot 1958 bleef, zij het met een opmerkelijke onderbreking van 1947 tot 1950, toen hij juridisch adviseur was van het Internationale Monetaire Fonds in Washington. In 1958 werd Tunc hoogleraar in Parijs. Daar bleef hij tot zijn pensionering in 1984, maar ook hierna was hij nog actief in onderzoek en onderwijs.

Uit dit beknopte curriculum vitae blijkt niet of nauwelijks dat Tunc voor alles een hartstochtelijk en begenadigd comparatist is geweest, ook in zijn onderwijs. Ooit schreef hij: 'Le Droit s'est formé dans des sociétés closes et il est essentiellement encore enseigné comme tel.' En: 'C'est aux relations juridiques mondiales qu'ils nous faut former nos étudiants'. Deze passie voor de rechtsvergelijking heeft niet verhinderd dat hij in zijn jonge jaren ook een sterk op het Franse recht gericht handboek over aansprakelijkheidsrecht heeft bewerkt. Ik doel op zijn bewerking aan het eind van de jaren vijftig van Mazeauds *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle*, een niet alleen in Frankrijk, maar ook in ons land gezaghebbend handboek over het aansprakelijkheidsrecht. Ik denk dat ik Tunc's rol het beste kan schetsen door de aanhef van het voorwoord van de Mazeauds bij de door Tunc aan het eind van de jaren vijftig bewerkte vijfde druk te citeren:

De 1934 à 1947, quatre fois nous avons écrit et remanié cet ouvrage. Mais les livres vieillissent sans l'apport d'une pensée nouvelle et plus ardente. Il appartenait à notre collègue, André Tunc, l'un des plus brillants professeurs de droit civil, et l'un des meilleurs spécialistes des problèmes de responsabilité, de reprendre notre Traité. Reprise qui, parce qu'elle lui était confiée, ne pouvait être une simple mise à jour; cette cinquième édition est une refonte complète, un Traité nouveau; c'est le Traité d'André Tunc par tous les progrès qu'il réalise. A notre collègue va notre amicale et confiante reconnaissance.

De rechtspraak en literatuur over het aansprakelijkheidsrecht waren ook in die tijd, zeker in Frankrijk, al zeer omvangrijk. Het moet dan ook een monnikenwerk geweest zijn dat Tunc al dit materiaal in zijn eentje heeft kunnen verwerken tot een – voor theorie en praktijk bruikbaar – handboek van meer dan tweeduizend bladzij-

den. En persoonlijk heb ik er alle begrip voor dat hij de bewerking van de zesde druk niet heeft afgemaakt. Na de voltooiing van het eerste deel heeft hij afgehaakt, vooral omdat hij zich aan rechtsvergelijking en buitenlands recht wilde wijden (de zesde en tevens laatste druk is voltooid door Jean Mazeaud en Chabas).

Maar zoals gezegd: Tunc ziet zichzelf als comparatist; daar wil hij zijn niet geringe intellectuele gaven aan wijden. De basis voor deze passie is gelegd tijdens zijn verblijf in Washington aan het eind van de jaren veertig. In aansluiting daarop schrijft hij over het Amerikaanse recht; hierover straks meer. Eerst wil ik het aansprakelijkheidsrecht afhandelen.

In de loop van de jaren zestig wordt vanuit het Hamburgse Max Planck-Instituut begonnen aan *het* grote rechtsvergelijkende project van de tweede helft van de twintigste eeuw: de *International Encyclopedia of Comparative Law*. Het is niet verbazingwekkend dat Tunc 'Chief Editor' wordt van Deel XI: Torts. Tunc schreef zelf twee hoofdstukken: het eerste, de Introduction en het laatste (Traffic Accident Compensation: Law and Proposals), waarover straks meer. De andere twaalf hoofdstukken werden geschreven door juristen uit twaalf verschillende landen. Het schrijven van de twee hoofdstukken was al een fors karwei. Maar ik meen te weten dat het begeleiden van het dozijn auteurs van diverse pluimage ook veel tijd en inspanning heeft gekost, om van het loskrijgen van definitieve teksten maar niet te spreken. Hoe dan ook, het onderdeel Torts was klaar in 1986 (in twee kloeke banden) en was daarmee het eerste onderdeel dat voltooid was. Dat zou ik in ieder geval op het conto van Tunc willen schrijven.

Niet de Mazeaud-Tunc en ook niet het hoofdredacteurschap van het Torts-Volume, maar zijn werk op het terrein van de verkeersaansprakelijkheid heeft Tunc onder juristen wereldberoemd gemaakt. Waarschijnlijk mede geïnspireerd door de Amerikaanse discussies over no-faultsystemen publiceerde hij in 1966 een meeslepend polemisch geschrift: *La sécurité routière, Esquisse d'une loi sur les accidents de la circulation*, dat over de hele wereld bekendheid zou krijgen. Onder het uitdagende hoofd 'Le mythe de la responsabilité pour faute' bevat het een frontale aanval op de 'faute' als basis van aansprakelijkheid voor ongevalsschade. Het betoog mondt uit in een gedreven conclusie:

Il faut maintenant éliminer la faute comme fondement, même théorique, de la responsabilité, afin de mettre fin à toutes les bizarreries, à toutes les incertitudes, à toutes les injustices et à toutes les tragédies quotidiennes qui en résultent. Il faut déboucher sur un système de sécurité routière, qui peut être administré par les assureurs eux-mêmes. L'indemnisation doit être la règle. Le refus d'indemnisation ne peut se justifier que par des raisons de prévention ou de technique de l'assurance.

Aldus is hij voorstander van een afschaffing van de fout-aansprakelijkheid in het wegverkeer en invoering van een verplichte first party, no-faultverkeersverzekering,

uit te voeren door particuliere verzekeraars, die in beginsel dekking verleent aan alle verkeersslachtoffers. Deze opvatting is hij tot op hoge leeftijd trouw gebleven. Hij heeft haar in ontelbare publicaties uitgedragen. Ik noem hier in de eerste plaats het brede en diepe hoofdstuk xi, 14 van de *Encyclopedia*: breed, omdat de hele wereld veld van onderzoek is; diep, onder meer omdat hij de theoretische en praktische argumenten voor een rechtshervorming grondig bespreekt en weegt. Ik noem verder *Pour une loi des accidents de circulation* (1981), *La responsabilité civile* (1981; tweede ongewijzigde herdruk met naschrift 1989), dat als een update van het stuk in de *Encyclopedia* kan worden beschouwd, en tenslotte zijn bijdrage op hoge leeftijd aan A.S. Hartkamp e.a. *Towards an European Civil Code*, Nijmegen [enz.], 1994.

In Frankrijk is aan het eind van de jaren tachtig de *Loi Badinter* ingevoerd. Tunc was daarmee tevreden, maar niet voldaan. Tevreden, omdat de regeling van de wet aan het merendeel van de verkeersslachtoffers een goede bescherming biedt. Maar niet voldaan, omdat de wet naar zijn idee te veel blijft vasthouden aan het oude aansprakelijkheidsrecht.

Tunc heeft bijdragen geleverd aan allerlei congressen, colloquia en dergelijke over het onderwerp. Zelf had ik in mei 1981 het voorrecht mee te doen aan een door hem aan de Sorbonne georganiseerd colloquium, waar ook mensen uit de verzekeringswereld waren. Het was mijn eerste en tevens laatste ontmoeting met Tunc. Wat er op het colloquium verhandeld is, is me goeddeels ontschoten. Maar zijn persoon staat me nog helder voor de geest. Ik was vooral getroffen door zijn eenvoud en bescheidenheid. Hij had allerminst de habitus van de wereldvermaarde geleerde, maar was een charmante en opgewekte gastheer, die het leiden van de zittingen overliet aan zijn buitenlandse gasten (ook al spraken ze slecht Frans) en die slechts in het debat ingreep als het werkelijk nodig was.

Waarschijnlijk komt het door mijn eigen specialisatie in het aansprakelijkheidsrecht dat ik dat heb vooropgesteld. Maar ik zou Tunc groot onrecht aandoen als ik geen aandacht zou besteden aan zijn vele activiteiten op andere terreinen. Volledigheid streef ik niet na. De vier terreinen die ik wel vermeld, stellen zijn veelzijdigheid al voldoende in het licht.

Op suggestie van de grote comparatist René David leidde het verblijf van 1947 tot 1950 in de Verenigde Staten tot bestudering van het rechtssysteem van dat land. Samen met zijn vrouw Suzanne schrijft hij een tweedelig werk *Le système constitutionnel des Etats-Unis d'Amérique* (I: Histoire constitutionnelle; en II: Le système constitutionnel) en vervolgens nog, weer samen met zijn vrouw, een meer algemeen boek *Le droit des Etats-Unis d'Amérique* (de juridische samenwerking met zijn vrouw zou niet worden voortgezet; zij voelde zich uiteindelijk meer aangetrokken tot de theologie). In deze boeken wordt het Amerikaanse recht op een voor continentaal-Europese juristen aanschouwelijke wijze uiteengezet. Zij waren, zeker in

het Frankrijk van die tijd, een belangrijke toegangspoort tot het Amerikaanse recht. Voor Tunc markeren deze boeken het begin van zijn intense belangstelling voor dit rechtsstelsel, die eigenlijk nooit meer is verdwenen. Intens: in 1978 schrijft hij ergens dat hij inmiddels 'quelques bons milliers de décisions' (van Amerikaanse rechters) heeft gelezen of doorgekeken.

Het onderwijs in het handelsrecht brengt hem bij het vennootschapsrecht en als verwoed comparatist bij het buitenlandse vennootschapsrecht. Hij schrijft leerboeken over het Amerikaanse en ook over het Engelse vennootschapsrecht, die meerdere drukken beleven. Hij schrijft vele artikelen over de Amerikaanse Securities and Exchange Commission, die ongetwijfeld mede aan de wieg hebben gestaan van de Franse Commission des Opérations de Bourse. Een opmerkelijk detail in dit verband is dat Tunc vermoedelijk de eerste rechtswetenschapper in Europa is geweest die (reeds in 1952) heeft gewezen op de gevaren van *insider trading* op de beurzen. Niet alleen de bescherming van verkeersslachtoffers (en overigens ook van de slachtoffers van gevaarlijke producten), maar ook die van nietsvermoedende aandeelhouders had dus zijn aandacht.

Via het handelsrecht en de rechtsvergelijking komt Tunc rond 1960 terecht bij het werk aan een uniform recht voor de internationale koop, dat reeds voor de Tweede Wereldoorlog in het kader van Unidroit was begonnen. Joseph Hamel, decaan van de Parijse rechtenfaculteit, vraagt hem om zijn rechterhand te worden in de Commissie van redactie voor het ontwerp-verdrag. Al spoedig is hij hier een sleutelfiguur. Hij wordt in feite belast met de 'verdediging' van het ontwerp-verdrag betreffende de LUVI (Loi Uniforme de Vente Internationale) op de grote diplomatieke conferentie die in 1964 in Den Haag wordt gehouden. Hij schrijft ook een min of meer officieel commentaar op het verdrag dat in ons land als bijlage op de memorie van toelichting op de Invoeringswet is gepubliceerd (*Kamerstukken* 9017, nr 6). Ter conferentie wordt het verdrag wel vastgesteld, maar het succes is, om redenen waar Tunc buiten staat, aanvankelijk niet groot (om het voorzichtig te zeggen): slechts acht landen ratificeren het verdrag, waaronder wel Nederland, maar niet Frankrijk. Maar er komt, na meer dan vijftientig jaar, een nieuw verdrag, het Weense Koopverdrag, dat in belangrijke mate is gebaseerd op de LUVI. Dit verdrag is wel door veel landen, waaronder Frankrijk, geratificeerd.

Tunc heeft in de loop der jaren talloze uitspraken van hoogste rechters bestudeerd, niet alleen van de Cour de Cassation, maar ook van andere colleges. Dit is de aanzet geweest tot de imponerende studie over de plaats en werkwijze van de hoogste gerechten, die Tunc in de tweede helft van de jaren zeventig te zamen met de Premier Président de la Cour de Cassation Bellet onderneemt (*La Cour judiciaire suprême, une enquête comparative*, bijzonder nummer *Revue Internationale de Droit Comparé* 1978). Ook deze studie is breed opgezet: er zijn nationale rapporten uit ongeveer twintig landen, waaronder ook ongewone landen als Japan,

Polen en de Sovjet-Unie. Tunc schrijft een synthese en schrijft ook een mooi slothoofdstuk, getiteld 'La Cour Suprême idéale'.

De inleiding van dit hoofdstuk bevat een soort credo over de rechtsvergelijkende methode. Ik kan het niet laten daaruit een alinea over te schrijven:

On a pourtant, croyons nous, beaucoup trop parlé de l'adaptation des lois aux caractères des peuples pour en conclure à l'impossibilité de transplantations satisfaisantes. Il n'y a qu'à voir comme les lois de réglementation des valeurs mobilières prises par les Etats-Unis pour sortir de la crise de 1929 ont fait le tour du monde, à constater la vitesse à laquelle se sont propagées des conceptions et des règles nouvelles en matière de droit des sociétés, de droit du travail, de divorce, de responsabilité des produits défectueux, etc. La méthode comparative a suffisamment fait ses preuves pour qu'il ne soit pas vain de chercher à observer les traits heureux qui marquent telle ou telle cour et, par là-même, à esquisser, en un certain sens, un modèle. Ce modèle qui, bien sûr, ne devrait être adopté nulle part, mais qui pourtant peut aider à une réflexion critique et inspirer des réformes, même au-delà des pays industrialisés qui ont inspiré son élaboration, c'est ce qu'on peut appeler désormais, avec des guillemets implicites, la cour suprême idéale.

Tunc was niet, of in ieder geval niet in de eerste plaats, een theoreticus van de rechtsvergelijking. Hij hield zich aan Yntema's devies: 'don't send articles *about* comparative law; get busy and *do* some comparing.' En busy is Tunc geweest! Doel van zijn bezigheden was niet het vrijblijvend bijeenprokkelen van kennis over het recht van andere landen. Het ging hem erom de kennis van vreemd recht te gebruiken om het recht in eigen land te verbeteren en te hervormen. Is in het licht van de situatie elders in de wereld de toevloed van zaken naar de Cour de Cassation niet te groot en – in verband hiermee – de motivering van veel arresten niet veel te karig? Vaak ging het er ook om – zoals bij de koop en uiteindelijk ook bij de verkeersongevallen – de rechtsvergelijking te gebruiken voor de uniformering van recht of, zoals bij de hoogste gerechten, om te komen tot modelvorming. En op de achtergrond speelde steeds mee dat Tunc de rechtsvergelijking zag als een instrument om tot een beter begrip tussen landen en volken te komen.

Ik schreef uitsluitend over wetenschap en wetgeving. Maar Tunc was ook docent en, zoals ook blijkt uit de straks te citeren woorden van zijn oud-leerling Will, een inspirerend docent. Hij gaf niet alleen onderwijs in Grenoble en Parijs, maar ook als visiting professor aan allerlei universiteiten in Engeland en Amerika: Tulane, Pennsylvania, Oxford, Cambridge (Goodhart-chair), Laval (Quebec). Hij had plezier in het onderwijs en was gehecht aan zijn studenten en de studenten aan hem. Dat kwam waarschijnlijk ook, omdat hij niet hield van hoorcolleges waarin de professor zijn geleerdheid over de studenten uitstort. Hij volgde de Angelsaksische

methode van actieve colleges, waarin er wordt gedebatteerd over tevoren bestudeerd materiaal.

Tunc hield niet van onderscheidingen: 'Quand un professeur a formé des intelligences ou des consciences pendant 20 ou 40 ans, nous voyons mal ce qu'on leur ajoute en les 'décorant''. Toch wil ik hier volledigheidshalve de wetenschappelijke eerbewijzen vermelden, die hem ten deel gevallen zijn. Hij was buitenlands lid van de academies van Engeland, België, Nederland en de Verenigde Staten. Hij was honorary member van de Society of Public Teachers of Law en buitenlands lid van het Instituto Lombardo. En hij was eredoctor van de universiteiten van Brussel (Vrije Universiteit), Leuven, Oxford, Stockholm, Genève, Cambridge, Gent en Saarbrücken.

In Saarbrücken sprak Michael R. Will in 1988 de *laudatio* uit. Ik hecht eraan dit bericht af te sluiten met zijn woorden:

Wie als Forscher so ist André Tunc auch als Lehrer stets Vorbild, Quelle geistiger Inspiration. Schüler und Freunde? – 'Gott der Herr hat sie gezählt'. Es gibt wohl keine Nationalität, keine Rasse, keine Gedankenrichtung, deren Vertreter nicht zu seinen Füßen gesessen, an seinem Tisch gegessen und diesen staunenswert gebildeten, schöpferischen, sprudelnden Geist erlebt, seine Arbeitskraft und heitere Askese bewundert hätte. Wiewohl er in seinen Forderungen unerbittlich bleibt: 'Sortir du Néolithique' postulierte er – er, der sich so intensiv mit Teilhard de Chardin beschäftigt hat, postuliert es unbeirrbar: Heraus aus dem Neolitikum. Es sei uns aller Pflicht, den Egoismus, den Gruppen-Egoismus bei uns wie bei anderen zu bekämpfen – 'rompre l'esprit du clan. Développer sans cesse, par tout moyen, la connaissance mutuelle, la compréhension, la tolérance, l'estime...'

